

ГЛАСНИК ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА САНУ LXII (1)
BULLETIN OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA LXII (1)

UDC 39(05)

ISSN 0350-0861

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA

BULLETIN

OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY

LXII

No. 1

Editor in chief

Dragana Radojičić

Editor of the Topic

Jadranka Đorđević Crnobrnja

International editorial board

Radost Ivanova, Elephterios Alexakis, Jana Pospíšilová, Karl Kaser, Gabriela Kiliánová,
Milica Bakić-Hayden, Ingrid Slavec-Gradišnik, Marina Martynova, Fernando Diego Del
Vecchio, Kjell Magnusson, Tatiana Podolinska, Peter Finke

Editorial board

Gojko Subotić, Sofija Miloradović, Jelena Čvorović, Srđan Radović, Aleksandra
Pavićević, Lada Stevanović, Ildiko Erdei, Jelena Jovanović

The reviewers

Vojislav Stanovčić, Aleksandar Loma, Kosta Nikolić, Petko Hristov, Ivana Bašić, Bojan
Žikić, Mirko Blagojević, Ivan Đorđević, Mladena Prelić, Aleksandar Krel, Gordana
Blagojević, Ljiljana Gavrilović, Aleksandar Gančev, Vesna Marjanović, Miroslava
Lukić Krstanović, Ivica Todorović, Sanja Zlatanović, Duško Petrović,
Biljana Sikimić, Marta Stojić Mitrović

Secretary

Marija Đokić

Accepted for publication by the reference of academician Vojislav Stanovčić, at meeting
of the Department of Social Sciences SASA May 27th 2014

BELGRADE 2014

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК
ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА
LXII
свеска 1

Главни и одговорни уредник
Драгана Радојичић

Уредник Темата
Јадранка Ђорђевић Црнобрња

Међународни уређивачки одбор
Радост Иванова, Елефтериос Алексакис, Јана Поспишилова, Карл Касер, Габриела
Килианова, Милица Бакић-Хејден, Ингрид Славец-Градишник, Марина Мартинова,
Фернандо Диего Дел Векио, Шел Магнусон, Татиана Подолинска, Петер Финке

Уређивачки одбор
Гојко Суботић, Софија Милорадовић, Јелена Чворовић, Срђан Радовић,
Александра Павићевић, Лада Стевановић, Илдико Ердеи, Јелена Јовановић

Рецензентски тим
Војислав Становчић, Александар Лома, Коста Николић, Петко Христов, Ивана
Башић, Бојан Жикић, Мирко Благојевић, Иван Ђорђевић, Младена Прелић,
Александар Крел, Гордана Благојевић, Љиљана Гавриловић, Александар Ганчев,
Весна Марјановић, Мирослава Лукић Крстановић, Ивица Тодоровић, Сања
Златановић, Душко Петровић, Биљана Сикимић, Марта Стојић Митровић

Секретар уредништва
Марија Ђокић

Примљено на седници Одељења друштвених наука САНУ одржаној 27. маја 2014.
године, на основу реферата академика Војислава Становчића

БЕОГРАД 2014.

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011–2636–804
eisanu@ei.sanu.ac.rs
www.etno-institut.co.rs

Рецензент
академик Војислав Становчић

Лектор
Софија Милорадовић

Превод
Соња Жакула
аутори текстова

*Дизајн корица и
техничка припрема*
Атеље, Београд

Штампа
Академска издања, Београд

Тираж
500 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Часопис Гласник Етнографског института САНУ индексиран је у:
DOAJ (Directory of Open Access Journals); SCIndeks (Српски цитатни индекс); Ulrich's
Periodicals Directory.

The Bulletin of Institute of Ethnography SASA is indexed in: DOAJ (Directory of Open
Access Journals); SCIndeks (Srpski citatni indeks); Ulrich's Periodicals Directory.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography /
главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) – Београд
: Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 – (Београд :
Академска издања). – 24 cm

Полугодишње

ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института САНУ

ISSN 2334-8529 = Glasnik Etnografskog Instituta SANU (Online)

COBISS. SR-ID 15882242

Садржај Contents

Тема броја – Истраживање миграција Topic of the Issue – Migration Research

Јадранка Ђорђевић Црнобрња, <i>Ко, где, како и зашто – аспекти савремених миграција</i>	11
Jadranka Đorđević Crnobrnja, <i>Who, Where, How and Why – Aspects of Contemporary Migrations</i>	13
Билјана Сикимић, <i>Света путовања: Летница на Косову</i>	15
Biljana Sikimić, <i>Sacred Journeys: Letnica in Kosovo</i>	32
Petko Hristov, <i>Multidimensional Identity among the Youth Bulgarians in Diaspora (Case Study of Odessa, Ukraine)</i>	33
Петко Христов, <i>Мултидимензионални идентитет младих Бугара у дијаспори (студија случаја у Одеси, Украјина)</i>	48
Patrizia Riso, Caterina Mazzilli, <i>The Integration of the Asylum Seekers and the State of Permanent Emergency of Immigrants in Calabria</i>	49
Патриција Рисо, Катерина Мацили, <i>Интеграција азиланата и трајно ванредно стање у којем се налазе имигранти у Калабрији</i>	65
Marta Stojić Mitrović, <i>Presenting as a Problem, Acting as an Opportunity: Four Cases of Socio-Political Conflicts Taking the Presence of Migrants as a Focal Object in Serbia</i>	67
Марта Стојић Митровић, <i>Приказати као проблем, искористити као добру прилику: четири примера социо-политичких конфликта у чијем је фокусу присуство миграната у Србији</i>	83

Varia

Marina Simić, <i>On the Border with Culture: or who are the 'Green' Natives?</i>	87
Марина Симић, <i>На граници са културом. Које су то 'зелене' нативне групе?</i>	99
Гордана Ђерић, <i>Културна интимност и исхрана: један интервју и расправа</i>	101
Gordana Đerić, <i>Cultural Intimacy and Nutrition: an Interview and Discussion</i>	112
Јернеј Млекуж, <i>Како је Словенија добила антибуреку систем. Прилог историји семантичке продукције буурека</i>	113
Jernej Mlekuž, <i>How Slovenia Got the Anti-Burek System. The History of the Burek and its Semantic Production.</i>	129
Ивана Башић, <i>Тело духовно – концепт (Словенске) душе (II)</i>	131
Ivana Bašić, <i>The Spiritual Body – Concept of the (Slavic) Soul (II)</i>	146

Петрија Јовичић, <i>Од 'жене са дететом' до 'странкиње' – феминистички пројекат Надежде Петровић</i>	147
Petrija Jovičić, <i>From 'Woman with Child' to 'Stranger' – the Feminist Project of Nadežda Petrović</i>	160
Соња Жакула, <i>Животињско тело, насиље и морална паника: случај керуше Миле</i>	163
Sonja Žakula, <i>The Animal Body, Violence and Moral Panic: the Case of Mila the Dog</i>	179
Иван Ђорђевић, <i>Како је 'народна игра' освојила свет. Кратка друштвено-економска историја фудбала у Европи и Србији</i>	181
Ivan Đorđević, <i>How the 'People's Game' Conquered the World. A short Socio-Economic History of Football in Europe and Serbia</i>	197
Милан Томашевић, <i>Значење разарања. Одређење и контекстуализација филма катастрофе</i>	199
Milan Tomašević, <i>The Meaning of Destruction – Definition and Contextualization of Disaster Movies</i>	214
Михаило Смиљанић, <i>Издаваштво монографских публикација Српске православне цркве у периоду од 1990. до 1995. године – теме и поруке</i>	215
Mihailo Smiljanić, <i>Monographs Published by the Serbian Orthodox Church from 1990 to 1995 – Themes and Messages</i>	226
Милеса Стефановић-Бановић, Бранислав Пантовић, <i>Настава југословенских учитеља у Аргентини 1939–1944.</i>	227
Milesa Stefanović-Banović, Branislav Pantović, <i>Yugoslav Teachers in Argentina 1939–1944</i>	244
Ивица Тодоровић, Анђелка Вучетић-Драговић, Анђелко Марић, <i>Непосредни резултати нових мултидисциплинарних етногенетских истраживања Срба и становништва Србије (на примеру Александровачке жупе)</i>	245
Ivica Todorović, Anđelka Vučetić-Dragović, Anđelko Marić, <i>Direct Results of Recent Multidisciplinary Ethno-Genetic Research of the Serbs and the Serbian Population (in Aleksandrovac District)</i>	260
Јадранка Ђорђевић Црнобрња, <i>'Опишта места сећања' у оквиру личног сећања – на примеру свадбе у Гори</i>	261
Jadranka Đorđević Crnobrnja, <i>'Commonplaces of memory' in personal memories – the example of weddings in Gora</i>	274
Милина Ивановић Баришић, <i>Празнична сећања у Србији од средине 20. века до данас</i>	275
Milina Ivanović Barišić, <i>Remembering Holidays in Serbia, from the Mid-20th Century until Today</i>	287

Бранко Ћупурдија, <i>Историјски и друштвени темељи првог Дрежничког прела</i>	289
Branko Ćupurdiја, <i>The Historical and Social Foundations of the First Drežnica Gathering</i>	300

Научна критика и полемика **Discussion and Polemics**

Tea Škokić, <i>Socijalizam na klupi. Jugoslavensko društvo očima nove postjugoslavenske humanistike</i>	303
Ђурђина Шијаковић, <i>Свијет се смањује, изучавање историје се шири.</i> Trond Berg Eriksen, <i>Šta je istorija ideja?</i>	306
Милош Луковић, Никола Ф. Павковић, <i>Студије и огледи из правне етнологије.</i>	310

Хроника **Chronicle**

Ненад Вујадиновић, Станислав Станковић, Међународни научни скуп <i>О идентитету</i> , ЦАНУ	314
Упутство за припрему рада за штампање у Гласнику Етнографског института САНУ	319
Instructions for Publication in the Bulletin of the Institute of Ethnography SASA	324в

stupljeni u ovom zborniku, u svojoj tematskoj raznolikosti, znanstvenoj formi – od prikaza do izvornog znanstvenog rada, brojnim posezanjima za popularno kulturnom građom (napose filmom), te usvojem hermeneutičkim dosezima, dosta potvrđuju riječi jednog od izdavača – kako nakon ove knjige ništa više neće biti isto. Iako dramatična i preuzetna,

ova se tvrdnja – spuštена на раван kulturne analitike – може iščitati као позив да се истраживачки одговорно уде у napokon otvoren prostor znanstvenoga dijaloga, neopterećenog, како је навела Ines Prica у представљању зборника, „emocionalnim investicijama onih који су преживјели социјализам“.

Tea Škokić

Свијет се смањује, изучавање историје се шири

Trond Berg Eriksen, *Šta je istorija ideja?*, sa norveškog prevela Jelena Loma, Loznica: Karpos 2013, (175)

Историја идеја је дисциплина сродна интелектуалној историји, а може се схватити и као посебан приступ унутар интелектуалне историје. Њено дјелање јесте интердисциплинарно истраживање које свакако обухвата историју филозофије, историју науке и историју књижевности. Данас је историја идеја предмет на неколицини универзитета, од којих је први био шведски Упсала универзитет, гдје је историја идеја и науке постала посебан предмет године 1932. Термин је у првим деценијама XX в. сковао историчар Артур Лавџој (Arthur Oncken Lovejoy), професор филозофије на америчком Џонс Хопкинс универзитету, који је покренуо прво истраживање, предсједавао састанцима Клуба историје идеја и својим радом утемељио ову дисциплину. Журнал историје идеја (*Journal of the History of Ideas*), настао још 1940. године, редовно излази из издавачке куће Универзитета Пен-

силванија и обједињује радове из историје филозофије, књижевности, умјетности, природних и друштвених наука, религије и политичке мисли.

У сусједству шведске пионирске катедре, Норвежанин Тронд Берг Ериксен (Trond Berg Eriksen, 1945) предаје историју идеја на Универзитету у Ослу. Од овог аутора више књига и уџбеника, учесника у писању и приређивању шестотомне *Норвешке историје идеја*, 2003. стиже књига *Hva er idéhistorie?*, а десет година касније и у преводу Јелене Ломе на српски језик: *Шта је историја идеја?*.

Ова књига представља збирку есеја који расвјетљавају озбиљне и комплексне теме, пријемчиве јер се књига одликује питким и неоптерећујућим стилом писања, елегантним и виспирним хумором, умјереним обимом и добро промишљеном структуром. Књига се састоји из три цјелине којима претходи *Предговор*, у коме аутор открива да је историји

идеја као пољу изучавања и интересовања довело проучавање старих језика; наиме, сваки језик одражава засебан систем идеја. У *Предговору* су скициране цјелине које слиједе кроз неколико кључних мисли и питања – што се може схватити и као аргументација за одабрану структуру књиге.

Прва цјелина јесу *Рефлексије*, у чија се два поглавља историја идеја смјешта у контекст других културолошких дисциплина (којима је сродна или којима припада). У овој цјелини аутор излаже свој став да историја идеја, строго гледано, заправо није научна дисциплина, будући да нема себи својствену методологију и да нема краја темама / приступима које би један историчар идеја могао обрадити / одабрати. Иако се историја идеја отима стројој дефиницији, поглавље *Човечанства пут* ипак даје нешто прецизнију представу, издвајајући неколико типова истраживања и стављајући је у опозицију са опречним правцима у науци. Свједочанство о норвешком искуству свакако даје много материјала за размишљање о стању хуманистичких наука на нашем поднебљу. Наиме, Ериксен наводи да се савремена норвешка историја идеја развија као реакција на специјализацију хуманистичких наука на низ засебних дисциплина и као тежња да се избјегне позитивистичка неутралност и уклањање од вредновања. Надаље, Ериксенова мисао о историји идеја, као о правцу у оквиру хуманистичких наука који настоји да укаже на алтернативе материјалистичком схватању историје, може бити једна од идеја-водиља у даљем дефинисању историје идеја. Посебно мјесто се посвећује језику,

будући да језици разних народа гениришу различите мисаоне обрасце, али се и мијењају са културом коју тумаче и чије су оруђе. У поглављу *Благодети изучавања културе* скреће се пажња на значај тзв. „знања домаће производње“, уз образложење: „Но као прво, има нечег и у знању које произведеш сâм, а као друго, немогуће је вредновати, критиковати и разумети знање које начелно ниси могао сâм произвести!“ (стр. 48). Овај норвешки апел за активну научно-истраживачку дјелатност заиста је валидан и изузетно је драгоцјен у малим академским срединама каква је наша. Затим слиједе кратка али оштроумна промишљања о кључним појмовима какви су „култура“ и „наука“, у спрези са новијим актуелним појмовима, као што су „културна неписменост“ и „аутентичност“. Овдје бих издвојила ауторов осврт на савремену тенденцију „музеологизовања“ прошлости и значај туризма у конструисању прошлости.

Друга цјелина се назива *Примери* и у шест поглавља (есеја) илуструје како историја идеја представља мултидисциплинарно проучавање конкретних епизода и феномена. Мени нарочито интересантан први есеј „*Увек да одличан будем и све да надмашам друге*“ полази од горућих питања грчке мисли, као што су: част, срам, надметање, врлина. Аутор креће од суштинске важности такмичарског духа за грчку културу и умјетности, и закључује да је смисао европског класицизма био не опонашати, већ самјерити се са најбољим мјерилима – дометима грчке културе. У том смислу, надметање представља суштину преношења, а такмичарски однос је оно

што ће европској традицији класицизма обезбиједити континуитет. Поглавље *Рим као књига из историје* се на неочекиван, свјеж и духовит начин бави данашњим и пређашњим стањима културне баштине града Рима и односом градских власти и туриста према римским старинама. *Јулија и Ромео: конструисање љубави* је поље за испитивање разних односа: односа индивидуе и заједнице, супериорног и инфериорног, природе и културе, као и за суштинска питања слободе и судбине, слободе и одговорности. *Потиче ли све што ваља из Африке?* је поглавље посвећено критици Мартина Бернала (Martin Bernal), који пак у своје двије књиге (*Black Athena. The Fabrication of Ancient Greece*, 1987. и *Black Athena. The Archeological and Documentary Evidence*, 1991) критикује бјелачку, евроцентричну хегемонију и идеолошке митове о поријеклу западне културе у античкој Грчкој, а грчкој култури приписује египатско поријекло. Ериксен на почетку истиче важност и актуелност питања о поријеклу уопште, упозоравајући на чињеницу да питање културног поријекла има функцију културно-политичког питања о идентитету. Признајући Берналу улогу у јачању критичког одклона према увреженим верзијама историје, Ериксен аргументује свој став да Бернал често запада у негативни конструктивизам, фабрикујући мит са пансемитском поруком, који је, тврди Ериксен, лош одговор на негдашњи пангерманизам; томе у прилог иде и аргумент о Берналу као лошем етимологу-аматеру. У епилогу ове приче о идеологијама и културним стереотипима, аутор упозорава на изузетно важну чињеницу

о историји: она припада одређеном цивилизацијском пројекту и њено конструисање није нимало наивно. Што је пројекат „успјешнији“, то се његови мисаони конструкти лакше доживљавају као природне и једине разборите истине. Историја идеја управо у овој ситуацији, а под условом да различитостима приступа са њихових становишта, може дјеловати прогресивно, расијавањем сумње у оно наводно право и разумно (а историзовано), стварањем дискусије у областима у којима је она непожељна и у којима се критика и расправа сузбијају управо тврдњом да је нешто „разумно“, „природно“, „нормално“. *Проблеми модернитета* се баве процесом модернизације, напретком технике и науке, а *Савремена историја* се враћа перспективама и тежиштима историје идеја, уз једну лијепу и прегнантну мисао: „Идентитет није нешто што поседујемо, већ поље које непрекидно обрађујемо“ (стр. 135).

Трећа цјелина књиге, *Идентитети*, успоставља двојак проблем идентитета – у случају испитивача и у случају испитиване грађе. Тако онај који тумачи грађу уједно испитује и самога себе и своје доба. Поглавље *Шта историчари идеја имају да кажу о Норвешкој?* пружа осврт на норвешке публикације значајне за ову област (поглавито на капитално дјело *Норвешка у деветнаестом вијеку*) и на модеран норвешки интелектуални живот уопште. Поглавље *Традиције и глобализација* тумачи историју идеја као (засада) саморефлексију Запада и дефинише проблем овако конципиране историје идеја: опасност да ова дисциплина служи да оправда надмоћ Запада. Аутор се

даље бави проблемом сасвим познатим етнолозима и антрополозима – тешкоћама утврђивања идентитета и културних разлика у времену хомогенизације глобалне културе: „Модерни свијет својом секуларизацијом, технификацијом и интеграцијом прети да избрише или маргинализује све локалне особености“ (стр. 163). Бавећи се питањем идентитета, Ериксен сматра да су идентитети – и природа и култура, и судбински предоређена датост и варијабла која зависи од одређеног дјелања, не губећи из вида да питање да ли је идентитет датост или конструкција бива у извјесној мјери и историјско питање. С обзиром на постојање чиниоца сопственог дјелања, испоставља се да је за образовање идентитета кључна слободна воља да се он гради. Избор индивидуе модерног свијета је такође и којим ће све колективним идентитетима припадати.

Уз све препоруке, ипак морам признати да сам од мислиоца који трезвено разматра евроцентричне / западне идеолошке конструкте и од писца који се зна језгровито изразити и при летимичном прегледу неке теме очекивала да се не изрази еуфемистички по питању европског империјализма. Аутор исправно примјећује (чини ми се, без горчине у гласу, упркос критици позитивистичког неутрализма на стр. 20) да ни Африка ни Азија не би данас тако добро познавале своју прошлост да није било европских мисионара и империјалиста. (Одабир ријечи је пажљив: с обзиром на позитиван контекст, у овој реченици нема колонијалних сила, али има мисионара.) Даље се каже: „Колонијалне силе нису само желеле да

приграбе богатства егзотичних народа, већ и да их контролишу учећи њихове језике и упознавајући им душу“ (стр. 51). И одмах затим: „Хоризонте више не ширимо како бисмо контролисали душе потлачених, већ да схватимо како је програмирано њихово друштво“ (стр. 51). Рекла бих да је Ериксен овдје остао, у најмању руку, недоречен. Наиме, он се не изјашњава *зашто* контролисати егзотичне народе и *зашто* схватати како је програмирано друштво потлачених. Мој став се у сваком случају сасвим уклапа у домен приказане књиге, будући да се у њој више пута скреће пажња на улогу идентитета, става, перспективе, залеђа тумача текста (и друге грађе) у самом тумачењу.

Књигу *Шта је историја идеја?*, Тронда Берга Ериксена, сматрам нарочито корисном за студенте постдипломских студија и за све истраживаче који прате савремене научне токове интердисциплинарног приступа. Ова збирка есеја се у неку руку приближава уџбенику по честим примјерима који поткрепљују јасно изнете идеје, као и по препорукама за читање, у којима се након сваког поглавља нађе од пет до десет корисних наслова. Читљивост књиге и јасноћа идеја су на завидном нивоу, чему је свакако допринијела Јелена Лома – млади али врсни преводилац. На иницијално питање (*Шта је историја идеја?*) аутор се непрестано враћа, дајући одговор из разних перспектива, илуструјући тако мноштеност ове дисциплине. Тако је ова књига свакако једна од првих које утиру пут ужем и прецизнијем дефинисању задатака,

доменâ и методâ историје идеја. Још на једно питање Ериксен радо тражи могуће одговоре: то је питање односа природе и културе, на које књига нуди неколико занимљивих промишљања. Надам се да ће ова књига, као при-

мјер стручности аутора на пољима више сродних дисциплина, али и начитаности, животног искуства и ширине видика писца, наћи пут до заинтересованог читаоца.

Ђурђина Шијаковић

Никола Ф. Павковић, Студије и огледи из правне етнологије

Српски генеалошки центар. Етнолошка библиотека. Посебна издања, књ. 7, Београд, 2014, 1–398.

Књига под насловом *Студије и огледи из правне етнологије* представља избор од 25 студија и огледа др Николе Ф. Павковића, редовног професора Филозофског факултета Универзитета у Београду (у пензији од 1997. године). Ти радови објављивани су претходно у домаћим и иностраним публикацијама (10 радова на страним језицима), а репрезентују опус проф. Павковића у временском распону од 40 година, од 1965. до 2005. године (том опусу проф. Павковић додаје и своје радове који настају ових година). Студије и огледи разврстани су у три тематске целине, које чине три дела књиге:

О појмовима *обичајно право и правна етнологија – антропологија* (стр. 13–98);

Племи, насеље и друге традицијске друштвене заједнице и њихово право (стр. 99–247);

Породица и својина (стр. 249–340).

После ових главних делова књиге дата је – уз биографску белешку о аутору – целовита библиографија

проф. Павковића (стр. 341–348), која садржи укупно 222 библиографске јединице (објављиване од 1957. до 2010. године). Међу њима су и обрађене енциклопедистичко-лексикографске одреднице (њих укупно 74): једна у *Енциклопедији Југославије* (Загреб 1965); 44 у *Социолошком лексикону* (Београд 1982); 11 у *Енциклопедији српске историографије* (Београд 1997); 12 у *Лексикону српског средњег века* (Београд 1999); шест у *Малој српској енциклопедији* (Београд 2008).

На почетку књиге је Увод (5–11), а на крају књиге је посебан додатак у виду опширног интервјуа, под насловом „Поглед на пређени пут. Разговор о животу посвећеном истраживањима у правној и социјалној етнологији“ (стр. 349–396), који је с проф. Павковићем водио његов ученик и следбеник на Факултету – др Слободан Наумовић. Уводни и завршни део књиге и библиографија чине, на неки начин, целину зато што заједно осветљавају животни пут, радну каријеру и укупно стваралаштво проф. Павковића, а дају